

II RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 264 (12).**

1925. a.

II Riigikogu koosolek 23. oktoobril 1925. a. kell 12.30 min.

Kokku on tulnud 87 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Jaakson**, Riigikohtu esimees **K. Parts**, rahaminister **L. Sepp**, sõjaminister **J. Soots**, kohtuminister **R. Gabrel**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutöominister **A. Kerem**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, teedeminister **K. Virma**, riigisekretäär **K. Terras**.

Välisestajate looshis: Soome saadik **R. Holsti**. Soome saatkonna atashee **V. Niskanen**.

Päevakord.

1. Vabariigi Valitsuse koosseisu täiendamine.

2. Esimese rahvusvahelise töökonverentsi poolt Washingtonis vastuvõetud tööstusettevõtetes tööaega kaheksa tunniga päevas ja neljakümne kaheksa tunniga nädalas piirava konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — I lugemisel.

3. Mõnesuguste süütegude asjus karistuste ja kohtupidamise korra muutmise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 147/148 — 1920. a.) § 8. tühistamise seadus — üldkommisjoni ettepanek.

4. Üldise raudteeseaduse §§ 23—26 muutmisseadus — III lugemisel.

5. Kodakondsusesse astumise sooviavalduste pealt võetava maksu seadus — III lugemisel.

6. Komisjoni- ja vahetalituskontorite kautsjonimäärade seadus — III lugemisel.

7. Õpetajate seminaaride seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

8. Aktsiisi seaduse §§ 1110. ja 1111. muutmise seadus — II lugemisel.

9. Kaubalaeva juhi kutse omandamise seadus — III lugemisel.

10. Kauba- ja abilaevade masinajuhtkonna ja -meeskonna sõidu seadus — III lugemisel.

11. Perekonnaseisu seadus — II lugemisel.

12. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

13. Riigi metsatööstuse põhimäärus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 12.45 min.

Juhataja **A. Rei**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakord on Riigikogu poolt kindlaks määratud.

1. Vabariigi Valitsuse koosseisu täiendamine.

Juhataja Riigikogu esimees **A. Rei**: Riigikogu poolt 5. skp. minu peale pandud ülesande täitmiseks Vabariigi Valitsuse koosseisu täiendamise asjas on mul au Riigikogule teatada, et härra Riigivanema teadaande järele on temal korda läinud välisministri kohale astumiseks nõusolekut saada Eesti vabariigi saadikult Moskvas, härra Ado Birk'ilt. Sellepärast on mul au Riigikogule esineda ettepanekuga vabariigi välisministri kohale ametisse kutsuda härra Ado Birk.

Kodukorra § 104. põhjal sünnib Vabariigi Valitsuse liikmete ametisse kutsumine valimise teel lahtisel hääletamisel. Sellepärast panen hääletamisele ettepaneku, kutsuda ametisse välisministriks härra Ado Birk.

Korra kohta on sõna rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl): Väga austatud Riigikogu liikmed! Alles vähe aega tagasi anti meile Riigivanema poolt teada, et välisministri kohale on Riigivanemal kavatsus ette panna härra Ado Birk'i. Senni on meil valitsuse moodustamine sedavõrd tähtsaks küsimuseks peetud, et rühmadele võimalus on antud kaaluda valitsuse liikmete kandidaate, mispärast rühmadele kandidaadid varem teatatud on, mitte nagu nüüd vähe aega enne valimist. Loodame, et ka nüüd seda küsimust sedavõrd tähtsaks peetakse, et selle kohta silmapilk seisukohta ei saa võtta, seda enam, et isegi kuulda on, et kõigile valitsuse liikmetele senni ka teadmata oli, kes saab olema uus välisministri kandidaat. Kõike seda arvesse võttes ei saa ka meie rühm praegu ettepannud välisministri kandidaadi kohta oma seisukohta võtta. Et see võimalik oleks, teen rühma nimel ettepaneku praegu hääletamist mitte ette võtta, vaid seda teha järgmisel järjekorralisel Riigikogu koosolekul, see on tuleval teisipäeval.

Juhataja A. Rei: Korra kohta on rkl. Jürman'i poolt ettepanek, täna hääletamist mitte ette võtta ja seda järgmisel koosolekul teha. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 25 häält, vastu 29 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl): Hääletamise motiivide kohta oleks mul järgmist teatada: kuna korra kohta esitatud ettepanek poolehoidu ei leidnud, ei saa meie rühm hääletamisest osa võtta.

Juhataja A. Rei: Korra kohta on sõna rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhy): Austatud Riigikogu liikmed! Niipalju kui minul teada, on rühmade esitajad rühmadevahelisel nõupidamisel juba mõne aja eest härra Birk'i kandidatuuri kohta läbi rääkinud (Hüüded: Ei ole!). Kui mina eksinud olen, siis panen ette kohe vaheaeg määrata, et rühmadel, kellel võimalik ei ole olnud veel seisukohta võtta, võimalus avaneks omavahel läbi rääkida. (Hüüded: Vaheaeg üks tund.) Mina panen ette määrata pooltunniline vaheaeg.

Juhataja A. Rei: Rkl. Tõnisson'i poolt on ettepanek, määrata pooltunniline vaheaeg. (Hääletatakse). Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Kuulutan vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.50 min.

Pärast vaheaja jätkub koosolek kell 1.35 min.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja A. Rei: Riigikogu koosolek kestab edasi. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl): Meie rühm palus välisministri valimisi edasi lükata, kuna väliskomisjonis olid küsimused üles tõstetud, mis enne valimisi oli tarvis selgitada. Meil, rühma esitajatel, oli vahepeal läbirääkimine härra Riigivanemaga ja härra välisministri kohustetäitjaga ning oleme saanud nende läbirääkimiste põhjal teatud selgust ja võime nüüd selle tõttu välisministri valimisest osa võtta.

Juhataja A. Rei: Panen hääletamisele juba enne tehtud ettepaneku — välisministriks ametisse kutsuda härra Ado Birk. (Hääleta-

takse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Seega on härra Ado Birk välisministriks ametisse kutsutud. (Hüüded: Lõpetada!) Ma kuulen ettepanekut, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

2. Esimese rahvusvahelise töökonverentsi poolt Washingtonis vastuvõetud tööstusettevõtetes tööaega kaheksa tunniga päevas ja neljakümne kaheksa tunniga nädalas piirava konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — I lugemisel.

K. Ipsberg (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev Riigikogule ratifitseerimiseks ettepanud konventsioon tekkinis 1919. a. lõpul. Eesti Vabariigi Valitsuses oli ta arutamisel juba 1922. a. Ka mina olin sel ajal valitsuse komisjonis, kes seda küsimust läbi arutas ja ta ratifitseerimise kohta eitavaale seisukohale asus. See oli kolm aastat pärast konventsiooni loomist.

Nüüd on veel kolm aastat mööda läinud ja ma pean ütleva, olukorrad ei ole nähtavasti soodsamaks muutunud sellest ajast saadik, kui nad kolm või kuus aastat tagasi olid. Meie näeme, et paljud riigid ei ole seda konventsiooni veel tunnustanud. Tunnustanud on konventsiooni Bulgaaria ja Tšecho-Slovaakia täielikult, kuna teised Austria ja Kreeka — ainult teatavate tingimistega, see on just tööstuslikult kõige nõrgemad riigid, välja arvatud Tšecho-Slovaakia. Austrial ja Bulgaarial ei ole õieti mingit tööstust, samuti ka India ja Rumeenial. India kohta on isegi ette nähtud 10-tunniline tööpäev, ja võis seda konventsiooni ratifitseerida, ilma et tal oleks pruukinud karta konkurentide poolt reast välja löödud saada. Meil on aga asjaolud veidi teised. Kui nüüd keegi tuleks järgmise ettepanekuga: vaadake, võtame ühe seaduse vastu, mis kohuseks teeb Eestis kõige vanemate masinatega tööd teha, nii öelda kõigi nendega, mis mujal maa-des vabrikutest välja prakeeritud, ning võtame ainult need tarvitusele, mis hästi odavad ning töötame nendega. Ma arvan, niisuguse seaduse esitajaid naeraks küll igatüks välja, selle üle ei maksaks asjata sõnu kulutada. Mulle näib, et siin on samasugune seisukord. Meie suuremad ilma tööstusriigid Prantsusmaa, Itaalia, Saksamaa, Suur-Britannia, meie naabrid: Rootsi, Daani, Vene, Poola ja ka Põhja-Ameerika, kust meie palju tööstusaineid ja toodanguid sisse veame, need kõik ei ole otstarbekohaseks pidanud seda konventsiooni ratifitseerida, see tähendab, tahavad kõik abinõud tarvitusele võtta konkurentsi vastu, nad ei taha

nüride riistadega töötada. Aga meie tahame seda ja kõneall oleva seaduse toetajad tahavad tingimata seda läbi viia, et meie oma konkureerimise võimalused käest ära annaksime. Ma ei taha sellega öelda, et ma 8-tunnilise tööpäeva vastu olen — jumala nimel! ma olen ka 6-tunnilise tööpäeva poolt, kui see võimalik oleks. Võib olla, et tuleb aeg, kus sugugi ei ole tarvis tööd teha või ainult pooletunnilise tööpäevaga läbi saame. Aga niisugust sihikindlat ülemine- mist vähema arvu töötundide peale võivad lu- bada ainult need tööstusriigid, kellel kõige pa- remad tööriistad, kõige paremad masinad ka- sutada on. Meie peame aga enne oma töös- tuse ümber korraldama, selleks on aga kapi- taali tarvis, mis meil selle korraldamiseks täie- likult puudub. Kapitaali saame ainult tööga koguda.

Teoreetiliselt on see ju väga ilus, kui kat- sume väheste töötundidega läbi saada, kuid praktiliselt satume sellel läbi raskesse seisukorda iseäranis veel siis, kui selle konventsiooni alla käivad ka niisugused töölised, nagu ehitus- töölised, see tähendab hooajatöölised. Kui ehitustöölised ainult 8 tundi tohivad tööd teha, mis need vaesed siis talvel tegema hakkavad, kui neil tööd ei ole. Ma saan aru sellest, kui see konventsioon ainult vabrikutöölise kohta käib, sest vabrikutöölised on tööga kindlusta- tud aasta läbi, kuid nende juures, kes trans- portitööstuse alal töötavad, või metsa- või ehitustöös, on see täiesti läbi viimata. Sellega asetaksime neid väljapääsematu seisukorda. Vä- ga eksivad need, kes loodavad, et selle konvent- siooni vastuvõtmisega meil tööliste viletsus kaob. Väga liialdatud on need lootused, et sel- leläbi korteriolud paranevad ja elukallidus vä- heneb. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Kes loodab?) Härra Martna loodab seda. Kui mingisugune seadus tahetakse ellu viia, siis peaks ta ka mingisuguseid tagajärgi andma. Selle seaduse juures näeme aga, et need tagajärjed hoopis vastupidised on neile, mis loodetakse. Meie tööstus püsib õieti kait- setollide najal. Kui kaitsetollid ära kaotatakse, siis oleks ka meie tööstus nii kui ära pühitud. Ei oleks ühtki vabrikut, kes suudaks väljamaa sisseveoga konkureerida. Kui aga tahetakse tööaega lühendada, siis on selle tagajärg elu- kalliduse tõus. See on kindel. (M. Martna, stp: Teie meelest on kindel, et 8-tun- niline tööpäev tähendaks tööviljakuse langemist?) Tööviljakuse langemisest ja tõusust võin ka kõneleda. Kui teie siin ette tõite, et see teaduslikult ja praktiliselt on kind- laks tehtud, et 8-tunniline tööpäev aitab töö- viljakust tõsta, samuti see, mis ette tõite ühe vabrikuesitaja kohta, see on, nagu üks pääsu- kene, aga üks pääsuke ei too veel suve. Minul

on eluaeg töölistega tegemist olnud ja võin öelda, et teatud tööstuses saab ta 8 tunniga läbi. On ka niisuguseid juhtumisi, kus üks tööline 8tunniga samapalju ära teeb, kui teine 10-ga, kuid üldiselt ei ole meie töölised veel välja arenenud. See, mis härra Martna siin rääkis, et meil väljaõppinud töölisi vähe on, on täiesti õige. Meil puudub tõesti see insti- tuut, see asutus, kes töölisi ette valmistaks. Vabrikud üksi teevad seda, kuid meie vabri- kud kiratsevad praegu ja heameelega ei võta keegi õpilasi vastu. Meie kvalifitseeritud töö- listeseisus on välja suremas ja sellepärast ei saa meie konkureerida väljamaaga, liiatigi veel siis, kui meil konkureerimise abinõud, mis töötodangu odavamaks teeksid, puuduvad. (M. Martna, stp: Meil on ainult pikk tööpäev ja vähe palka.) Ärge süüdistage tööstusettevõtteid, et nad pikka tööpäeva sisse seades, töölisi välja kurnavad. Praktiliselt on ju meil läbi viidud 8-tunniline tööpäev, kuid ületundide tegemine on võimalik neil, kes seda tahavad. Selle konventsiooniga tahetakse üle- tunnitöö ära kaotada. Pean ütleva, et töölised teevad heameelega pool või üks tund rohkem tööd, kui nad selle eest rohkem tasu saavad. Teie unustate tööliste kasud selle kaitsekõne juures hoopis ära. Seda konventsiooni kaitstes olete kaks põhimõtet segi ajanud ja tahate ühe põhimõtte alal teise kasuks rohkem propagan- dat teha. Majanduselu põhimõte on, et vähe- mate kuludega rohkem produtseerida. Mida vähem keegi ühe kauba eest maksab, seda kasu- likum on see temale ja mida vähem tööd ühe asja produtseerimiseks tarvis läheb, seda pa- rem. Aga siin tahetakse demagoogiat teha, nõuate palju ja lubate palju, või jälle lubate palju ja nõuate palju. (M. Martna, stp: Ja mida teie siis nõuate ja lubate?) Meie ei nõua midagi, mis meie olukorras läbi viimata. Meie tahame, et olukord ise meie tööolusid parandab. Aeg annab arutust. Ärge uskuge, et teiste maade seadusandlikud kogud, ütleva Saksa, Belgia, Briti või Rootsi omad, nii ajast ja arust maha jäänud on, et nad nii arusaamatud on ja ei taha sellest konventsioo- nist kahe käega kinni haarata. Ei või öelda, et neis maades ja nende valitsustes kodanline element ülekaalus oleks. Meil tahetakse näi- data, et Eesti parlament, see on see eelkäija, kellele teised järgnema peavad. Vaadake, see on lihtsalt demagoogia. Siin ei peaks aga de- magoogiat tegema, vaid reaalsest elust välja minema. (M. Martna, stp: Kas ajutine valitsus tegi demagoogiat?) Ma ei kuulnud, mis seal vahele hüüti. Minul ei oleks ka midagi selle vastu, kui meil igalühel karunahkne kasukas seljas oleks, aga meie ei saa seda kätte. Meie ei saa vägivaldsete abi-

nõudega enesele niisuguseid pettepilte ette luua ja siin on tõesti pettepillidega tegemist. Ei tohi üht õiget põhimõtet ära kasutada teise põhimõtte kasuks, et selleläbi ainult rohkem demagoogiat teha.

Minu arvamise järele tuleks selle üle järele mõelda, enne kui seda konventsiooni ratifitseerida. Arvesse võttes, et kõige lähemad naaberriigid nagu Rootsi, Daani, Poola, Soome, Läti, Vene ja ka Ameerika ei ole seda konventsiooni vastu võtnud, sellepärast peaks küll rääkima tema vastu või tema piiramisest. Minu arvamise järele peaks seda, mis § 2-ses ülesse on võetud, veel täiendama mõne maaga, sest ratifitseerimise kavas on nimetatud ainult Belgia, Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa ja Suur-Britannia. Peaks veel juurde lisama Rootsi, Daani, Vene, Poola ja Põhja-Ameerika, siis võiks juttu olla selle konventsiooni ratifitseerimisest, sest muidu tuleb tõesti välja, et meie nüri riistadega hakkame tööle, kuna teravad ja paremad riistad jätame kõrvale. Mis härra Johanson'i kõnnesse puutub, siis arvas ta heaks parempoolseid iseäranis austada oma äreva meeoluga. Minu peale avaldab see samasugust muljet kui õigeusuline moslem, kes ei tohi viina juua võtab ühe vaadi täis viina ning kallab ühe tilgakese vett sinna juurde. Sellega rahustab ta oma südametunnistust ja on oma Allahi ees õige. Härra Johanson esines siin oma ägeda kõnega, kuid ta ei võtnud viinavaati, vaid õigemini ühe tunni täie solki, pani sinna ühe terakese soola ning katsus seda parempoolsete kaela kallata. Mina selle solgi fabritseerimisest osa võtta ei taha ja arvan, et solgivabrikantidel enestel okse peale tuleb.

Juhataja A. Rei: (Helistab) Palun rahu! (L. Johanson, stp: Lubage solgivabrikanti rääkida.)

K. Ipsberg (põl): Minul ei ole mingisugust tahtmist lugupeetud juhatajaga vaidlema hakata, veel vähem sellepärast, et ma oma kõne tahtsin lõpetada. (Sagedased vahelhüüded.) Need ütelsused, mida härra Johanson tarvitas, jätan juhataja hooleks.

Juhataja A. Rei: Need sõnad ei ole kellegi kohta isiklikult öeldud ja sellepärast ma kahtlesin selle juures ja ei leidnud põhjust kõnelejat peatada.

K. Ipsberg (põl): Ka mina ei võta neid ütelsusi tõsiselt ja ma usun, et need sõnad, mis härra Johanson siin tarvitas, ei olnud isiklikud, vaid nad olid õhku puuritud ja jumala nimel puurige neid auke ikka õhku ja kallake solki edasi.

A. Ostra-Oinas (stp): Kaheksatunnilise tööpäeva konventsiooni ratifitseerimise puhul sõna võttes puudutas härra Tonkman meie tööturu seisukorda, mis on kaudselt ühenduses käesolevas konventsioonis puudutatud küsimusega. Härra Tonkman valgustas seda küsimust ebaõigelt, omalt poolt tahaksin mõne märkuse teha selle õiendamiseks. Kõigepealt tähendas härra Tonkman, et meie töötähtsuse küsimus on kunstlik sünnitus. Mina pean selle peale Riigikogu tähelepanu juhtima, et nähtavasti härra Tonkman'i seisukohta ei jaga „Kaja“, mis ometi põllumeestekogu häälekandja on. Kevaldel, kui töötähtsuse küsimuse puhul majandusnõukogus mõtteid vahetati, siis kirjutas „Kaja“ avalikult, et töötähtsuse küsimus on saanud krooniliseks nähtuseks. Nüüd teab härra Tonkman tõendada, et seda küsimust üldse ei ole. Härra Tonkman'il tuleb vist küll kõigepealt „Kajale“ oma seisukohta selgitada. (J. Hünerson, põl: „Kajas“ on kõik klaar.) Siis ei ole Tonkman'il kõik klaar.

Edasi puudutaksin neid üksikuid väiteid, mis härra Tonkman ette tõi oma seisukoha selgitamiseks. Kõigepealt, et meil tulevat Tallinna tööbörssi inimesed endid registreerima, kes maal tööd teha ei taha. Pean tõendama, et see väide on ebaõige. Mina tunnen õnneks praegu Tallinna tööbörssi seisukorda ja võin tõendada, et tööbörssel on registreeritud maalt-töölisi mitte rohkem kui 1—2% ja äärmisel korral kunni 3%. See protsent on täitsa normaalne meie tööliste seisukorda arvesse võttes. Igaüks otsib tööd kust ta arvab teda leidvat ja Tallinnast lähevad tööd otsima palju rohkem välja kui Tallinna sisse tulevad. Kui meie võtaksime selle protsendi, mis meilt välja läheb tööd otsima, siis on see kindlasti suurem kui see protsent, mis Tallinna tuleb. Nii et härra Tonkman'i ütelus, et väljaspoolt tuleb rohkem arvul töölisi sisse, on täiesti ekslik. Teiseks tõi härra Tonkman ette, et tema on asjata katsunud töölisi tööbörsselt kasutada tööde juures, kuid need töölised ei taha ja ei oska tööd teha, ja sellepärast koormavad nad ainult tööturgu. (Vahelhüüde põllumeeste seast: Seda rääkis härra Martna!) Lubage, mitte härra Martna, vaid härra Tonkman. Ta tõi ette, et maanaised masinate tagant kartulid võttes teenivad kunni 250 marka päevas, kuid linnanaised on suutnud ainult kunni 60 marka teenida. Ma arvan, et härra Tonkman'il peaks selge olema, mis see tähendab! Masina tagant kartulid korjata, peab vilunud ja noor inimene olema, kes seda suudab. Meie teame, et isegi maanaised ei suuda seal palju teenida, sest seal tuleb küürakile masina tagant kogu päev kartulid korjata. (Naer paremal pool.) Masin lükkab kartulid välja ja neid tuleb kogu

aeg küürakile üles korjata. See töö ei ole harjumata inimesele sugugi kerge. (Vahelhüüe paremalt poolt: Kas see töö on siis maanaiste jaoks?) Iga töö nõuab oskust ja harjumust. Igatahes ei saa teie naiselt, kes on kogu aeg vabrikus töötanud, nõuda, et ta maale läheks ja maksvate palgatingimuste juures, kus maanaine äärmise pingutuse juures 120 mk. päevas teenib, suudaks 200 mk. teenida. On loomulik, et linnanaistel, kui nad ei suuda päevas üle 60 mk. teenida, ei ole mõtet sarnasele tööle jääda.

Härra Tonkman'i teine ja samalaadiline väide oli, et on võetud katusekatmiseks inimesi, kes aga ei osanud seda tööd teha. Meie teame ju, et meil tööpuuduse kaasnähtusena on asjalu, et meil palju töölisi oma õppinud tööalal tööd ei leia ja teistele aladele peavad üle minema, näiteks, metallitöölised, keemiatöölised. Nad on omale teataval tööalal oskuse omandanud, kuid need töölised ei leia tööpuuduse ja majandusliku kriisi tõttu, mis meil praegu valitseb, oma oskuse alal tööd. Kas on meie riik selleks midagi teinud, et nendele inimestele teist tööskest kätte õpetada? Või tahetakse, et need inimesed, kellel sissetulekuid ei ole, kelle perekonnad nälgivad, et need inimesed peaksid iseendale võimaldama teistsuguse tööskest. Siin peaks riik tingimata abi andma, nagu seda on tehtud ka teistes maades. Riik peaks andma neile inimestele võimaluse teist tööskest kätte õppida. Aga mis tehakse meil? Siin tuleb näiteks, härra Tonkman, kes ütleb, et vaadake, mina võtsin katusekatjaid ja tulid mehed, kes arvasid, et nad seda tööd oskavad teha, aga nad ei osanud seda hästi teha, ja ma ajasin nad minema, sest töölised ei taha ju tööd teha. Siin oleks pidanud selle vastu ettepanek tehtama, et õpetatakse neile inimestele seda tööd, et valitsus neile töölisele vastu tuleks. (J. Hünerson, põl: Esitage sarnane ettepanek, küll me toetame.) Lubage, aga kui sarnane ettepanek esitatakse, siis olete teie vastu. Meie rühmast on palju siin räägitud sellest, et meie peaksime selgitama meie tööturu seisukorda, et meie peaksime selgitama ka seda, missuguseid abinõusid tuleks tarvitusele võtta, et sellele kroonilisele tööpuudusele piiri panna. Selleks ei ole aga sennijani midagi ära tehtud ja igatahes peab ühte ütleva, et neid etteheiteid, mis härra Tonkman ette tõi töölisele, et töölised ei taha tööd teha, et neid etteheiteid töölise vastu sihtida ei saa. Meil tahavad töölised tõesti tööd teha, aga kui nad seda teha ei saa, siis selle tõttu, et neile võimalust ei ole antud tööd ümber õppida ja et need tingimised, mille all tööle võetakse, tõesti elamisvõimalust ei anna. 60 marga eest ei võinud ju naine tööle jääda, ta ei oleks suutnud nii-

palju teenida, et oleks jõudnud püsti seista, seda vähem intensiivselt tööd teha. (M. Laarman, põl: Kuidas nii vähe?) Härra Tonkman ütles, et nad enam ei suutnud teenida.

Ma tahaksin veel mõne sõna tähendada härra Ipsberg'i väidete kohta, Härra Ipsberg tõendas, et kui kaheksatunniline tööpäev maksma pannakse, et see võrduks sellele, kui meie tahaksime tööstusettevõtetes vanemate ja nürdate tööriistadega töötada. Vististi eksib härra Ipsberg, kui ta tahab töölise võrrelda tööriistaga. See on küll nii, et mida rohkem tööriistaga tööd tehakse, seda rohkem ta läigib, aga kui teie töölise 24 tundi tööd teha lasete, siis ei suuda ta üldse enam töötada, vaid kukub ümber, sest tööline on elav olevus, kes puhkust vajab. Töötegemisel on oma teatud piir. Iga inimene tarvitab puhkust, et ta tööd jõuaks teha. Elav inimene on hoopis teine asi, kui tööriist, seda peaks tööaja määramisel silmas pidama. Ning teaduslikud uurimised on kindlaks määranud, et intensiivselt tööd teha ei suuda tööline öö-päeva jooksul üle 8 tunni. Kui teie tahate, et tööline täie intensiivsusega tööd teeb, siis ei tohi teie temalt rohkem nõuda, kui 8 tundi. Kui tööline üle selle aja tööd teeb, siis jääb tema tähelepanu vähemaks, töövõime jääb vähemaks ja teil enestel tuleb selle tõttu töölisele kinnitusseaduse alusel toetust maksta. Siis on palju rohkem õnnetujuhtumisi ja palju rohkem perekondi, kes selle tõttu hoolekande alla satuvad. Nii et siin see võrdlus oli täitsa ebakohane ja ei tabanud märki. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Igatahes tööline tarvitab puhkust, kui teie teha oleks, teie sunniksite teda küll vahet pidamata 24 tundi tööd tegema. (J. Hünerson, põl: Kes seda on nõudnud?) No, Teie sooviksite seda küll väga heameelega, kui see aga vähegi võimalik oleks. (J. Hünerson, põl: Tehku 9—10 tundi, aitab sellestki.) No ja, seda Teie räägite nüüd, kus kaheksatunniline tööpäev päevakorral on, aga kui see käes oleks, siis järgneksid uued ööpäeva pikendamise katsed. (V. Linnamägi, krst: Iga ema peab oma lapse järele ka 24 tundi vaatama.) Laps magab ka ja magamise ajal ema teda ei valva ja väike laps puhkab igatahes enam kui kaheksa tundi päevas, ta puhkab ligi 20 tundi öö-päeva kohta.

Siis tähendas veel härra Ipsberg, et meie sisseseaded ja vabrikud on niivõrd maha jäänud, et meie ei või oma töölisele lubada lühemat tööaega ja kõrgemat palka ja et meil ei ole kapitaali vabrikuid ümber korraldama hakata. Härra Ipsberg tõendas koguni, et meie vabrikus sisseseaded olevat sedavõrd viletsad, et korral, kui kaitsetollid ära kaotaksime, siis meie tööstus ära pühitud saaks. Ma tahaksin küsida, kas on ettevõtjatel, töösturitel õigus nõuda, et

kapitaali puudust peaks tasa tegema tööline oma enese tervise ja oma perekonna kulul. See on tõsiasi, et meie sisseseaded on viletsad ning selle tõttu hoitakse tööaeg pikk ja maksatakse viletsat palka. Kuid meie teame ka, et selle järele, kui väljamaal on korda läinud tööpäeva lühendada ning palkasid tõsta, on töösturid sunnitud olnud paremaid sisseseadeid muretsema, kapitaali otsima, et võistlusvõimuliseks jääda. Kuid meil on töösturitel võimalik odavat produkti tööliste arvel saada ja nad ei mõtlegi, ei tahagi sisseseadeid parandada. See on fakt. Meie töösturite võistlusvõime ei seisa mitte tööstuse arendamises, vaid tugeneb tööliste kurnamisele. (J. Holberg, põl: Veneemaal ei ole kapitaali, aga miks seal on pikk tööpäev?) Kui palju seal tööd tehtud, seda ei ole Teie kindlaks teinud. Töölised ei saa sellega leppida, et nende kulul tööstus püsti hoitaks, nad ei saa oma nõudmistest loobuda sellepärast, nagu peaks täitma tööjõu ülemäärane väljakurnamine kapitaali ja paremate tööriistade aset.

Juhataja **A. Rei**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Ipsberg'il.

K. Ipsberg (põl): Faktilise märkusena tahaksin tähelepanu juhtida sellele, et ma ei ole kunagi 24-tunnilisest tööpäevast rääkinud. Edasi ei ole mina oma kõnes kunagi öelnud, et vilets palk ja pikk tööaeg peavad seda tasa tegema, mis vabrikutes puudulik. Minu mõte oli, meie ei saa praegu nii lühikese tööpäeva juurde üle minna ja näitasin nende põhjuste peale. sellepärast, armuline proua, ärge pa-handage minu üle ilmaaegu.

Juhataja **A. Rei**: Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei**.

Abiesekretäär **J. Piiskar**.